

**SPORT MAKTABLARIDA KASBGA YO‘NALTIRILGAN TA‘LIM TIZIMINING
PEDAGOGIK ASOSLARI****Erejepov Islam Yusupovich**

Stajyor o‘qituvchi

O‘zbekiston davlat jismoniy tarbiya va sport universiteti Nukus filiali.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15763133>

Annotatsiya. Ushbu maqolada sport maktablarida kasbga yo‘naltirilgan ta‘lim tizimining mazmuni, uning pedagogik asoslari, asosiy yo‘nalishlari va tashkil etish prinsiplari tahlil qilingan. Muallif sport maktablarining yosh avlodni nafaqat professional sportchi, balki murabbiy, hakam va boshqa sport sohasidagi mutaxassislar sifatida shakllantirishdagi o‘rnini ochib beradi.

Kalit so‘zlar: Kasbga yo‘naltirilgan ta‘lim, sport maktablari, pedagogik asoslar, kasbiy tayyorgarlik, murabbiylik, innovatsion yondashuv, sport ta‘limi, o‘quv-tarbiya jarayoni.

Аннотация. В данной статье анализируется содержание системы профессионально-ориентированного образования в спортивных школах, ее педагогические основы, основные направления и принципы организации. Автор раскрывает роль спортивных школ в формировании молодого поколения не только как профессиональных спортсменов, но и как тренеров, судей и других специалистов в области спорта.

Ключевые слова: Профориентационное обучение, спортивные школы, педагогические основы, профессиональная подготовка, тренерская деятельность, инновационные подходы, спортивное образование, учебно-воспитательный процесс.

Abstract. This article analyzes the content of the career-oriented education system in sports schools, its pedagogical foundations, main directions, and organizational principles. The author reveals the role of sports schools in shaping the younger generation not only as professional athletes but also as coaches, referees, and other specialists in the field of sports.

Keywords: Career-oriented education, sports schools, pedagogical foundations, professional training, coaching, innovative approaches, sports education, teaching and learning process.

KIRISH

Bugungi globallashuv jarayonida jamiyat taraqqiyotining eng muhim omillaridan biri sifatida inson kapitaliga e‘tibor kuchaymoqda. Bu esa ta‘lim tizimining har bir bo‘g‘inida, xususan, kasbga yo‘naltirilgan ta‘limni samarali tashkil etish zaruratini yuzaga keltirmoqda.

Ayniqsa, sport maktablarida bu yo‘nalish alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki sport maktablari nafaqat sog‘lom turmush tarzini targ‘ib etadi, balki yosh avlod orasidan professional sportchilar, murabbiylar, sport menejerlari va boshqa mutaxassislarni yetishtirib chiqaradigan ixtisoslashgan ta‘lim maskanlaridir.

Kasbga yo‘naltirilgan ta‘lim – bu o‘quvchilarni ularning qiziqishi, qobiliyati va mehnat bozoridagi ehtiyojlarga muvofiq holda aniq bir kasbga tayyorlashni maqsad qilgan tizimdir.

Sport maktablarida bu tizim orqali o‘quvchilar sport sohasining turli yo‘nalishlariga yo‘naltiriladi va kasbiy faoliyatga qadam qo‘yishlari uchun zarur shart-sharoitlar yaratiladi.

Shuningdek, ta‘lim jarayoniga zamonaviy pedagogik texnologiyalar, innovatsion yondashuvlar va psixologik-pedagogik metodlar integratsiyasi bu tizim samaradorligini oshirishda muhim rol o‘ynaydi.

Mazkur maqolada sport maktablarida kasbga yo'naltirilgan ta'lim tizimining pedagogik asoslari, uning mazmuni, prinsiplari, tashkil etish shakllari, shuningdek, amaliyotdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil etiladi.

1. Kasbga yo'naltirilgan ta'lim tizimining mohiyati

Kasbga yo'naltirilgan ta'lim – bu o'quvchilarning shaxsiy qiziqishi, qobiliyati va jamiyat ehtiyojlariga asoslanib, ularni ma'lum kasbga tayyorlashga qaratilgan uzluksiz jarayondir. Sport maktablarida bu tizim sportga oid kasblarga yo'naltirish orqali amalga oshiriladi. Mazkur yondashuv o'quvchilarda sport sohasi bo'yicha kelajak kasbini ongli tanlashga yordam beradi.

Bu tizimning asosiy jihatlari:

- O'quvchining sport sohasidagi qobiliyatlarini aniqlash
- Kasbiy faoliyat haqida tushuncha berish
- Amaliyot orqali kasbiy ko'nikmalarni shakllantirish
- Kasbga yo'naltirilgan mashg'ulotlar orqali murabbiylik, hakamlilik, sport menejmenti kabi

sohalarga tayyorlash

2. Sport maktablarining vazifalari va tarkibiy tuzilmasi

Sport maktablari – bolalar va o'smirlarni sportga jalb qilish, tanlangan sport turi bo'yicha sistemali mashg'ulotlar olib borish, iste'dodli yoshlarni aniqlash va ularni kasbiy sportga tayyorlashga mo'ljallangan ixtisoslashtirilgan muassasalardir.

Ularning asosiy vazifalari:

- Sportchilarni boshlang'ich, o'rta va yuqori bosqichlarda tayyorlash
- O'quvchilarni sport sohasi kasblariga yo'naltirish
- Ta'lim va tarbiyani uzviy ravishda olib borish

Tarkibiy jihatdan sport maktablarida murabbiylar, psixologlar, sport shifokorlari, metodistlar faoliyat yuritadi. O'quv mashg'ulotlari bilan bir qatorda nazariy bilimlar (sport pedagogikasi, sport psixologiyasi, anatomiya) ham o'rgatiladi.

• 3. Pedagogik asoslar va tamoyillar

Sport maktablarida kasbga yo'naltirilgan ta'lim quyidagi asosiy pedagogik tamoyillarga tayanadi:

- **Individuallashtirish** – har bir o'quvchining imkoniyatlari va ehtiyojlarini hisobga olish
- **Izchillik va bosqichma-bosqichlik** – kasbiy tayyorgarlikni ketma-ketlikda tashkil etish
- **Nazariya va amaliyotning uyg'unligi** – o'rganilgan bilimlarni amaliy faoliyatda qo'llash
- **Faollikni rag'batlantirish** – o'quvchining o'z ustida ishlashga bo'lgan motivatsiyasini oshirish

Shuningdek, tarbiyaviy jarayon sportchilarda kasbga sodiqlik, intizom, mehnatsevarlik kabi sifatlarni shakllantirishga yo'naltiriladi.

• 4. Murabbiy va o'qituvchilarning roli

Kasbga yo'naltirilgan ta'limda murabbiy va o'qituvchilar hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Murabbiy nafaqat sport texnikasini o'rgatuvchi mutaxassis, balki o'quvchining kasbiy shakllanishida yo'lboshchi, motivator va psixolog sifatida faoliyat yuritadi.

Murabbiyning asosiy vazifalari:

- Sportchi shaxsini rivojlantirish
- Kasbiy qiziqishni shakllantirish
- O'z namunasida kasbga bo'lgan sodiqlikni ko'rsatish

O'qituvchilar esa sport nazariyasi, sog'liqni saqlash asoslari, sport etikasi kabi darslar orqali o'quvchilarning nazariy tayyorgarligini ta'minlaydi.

5. Zamonaviy texnologiyalar va innovatsion yondashuvlar

Bugungi kunda sport maktablarida ta'lim samaradorligini oshirish uchun quyidagi texnologiyalar qo'llanilmoqda:

- Videoanaliz va texnikani tahlil qilish dasturlari
- Masofaviy ta'lim platformalari orqali nazariy mashg'ulotlar
- Sportchilar yutuqlarini monitoring qilish dasturlari (individual rejalashtirish)

Innovatsion yondashuvlar esa murabbiylar va pedagoglarga har bir o'quvchiga moslashtirilgan ta'lim mazmunini ishlab chiqish imkonini beradi.

6. Amaliy mashg'ulotlar va kasbiy tayyorgarlik

Kasbga yo'naltirilgan ta'limda sport musobaqalari, yig'inlar, master-klasslar va stajirovkalar katta o'rin tutadi. Bunday amaliyotlar orqali o'quvchilar nafaqat texnik ko'nikmalarni, balki kasbiy muhitni tushunish, o'zini baholash, muloqot ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Amaliyotning asosiy vazifalari:

- Nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish
- Sport faoliyati jarayonida kasbiy ijtimoiylashuvni ta'minlash
- Mustaqil qaror qabul qilishni o'rganish

7. Muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari

Sport maktablarida kasbga yo'naltirilgan ta'lim tizimida bir qancha muammolar mavjud:

- Yetarli darajada malakali mutaxassislarning kamligi
- O'quv-metodik ta'minotning eskirganligi
- Shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning to'liq qo'llanilmasligi

Bu muammolarni bartaraf etish uchun quyidagilar tavsiya etiladi:

- Murabbiy va o'qituvchilar malakasini oshirish
- Yangi avlod o'quv dasturlari va texnik vositalarni joriy etish
- O'quvchilarning kasbiy orientatsiyasini tizimli tahlil qilish

Mulohaza

Sport maktablarida kasbga yo'naltirilgan ta'lim tizimini shakllantirish va rivojlantirish bugungi ta'lim siyosatining muhim yo'nalishlaridan biridir. Bu tizim orqali yosh avlod sportga bo'lgan qiziqishlarini nafaqat hobbiiy sifatida, balki kasb sifatida ham shakllantirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Ayniqsa, ushbu tizim o'quvchilarni murabbiy, sport shifokori, hakam, sport jurnalisti kabi turli kasblarga yo'naltirishda muhim rol o'ynaydi.

Amaliy kuzatishlar shuni ko'rsatadiki, sport maktablarida kasbga yo'naltirilgan ta'lim samarali tashkil etilgan taqdirda, o'quvchilar nafaqat yuqori sport natijalariga erishadi, balki o'z kelajagini aniq rejalashtirib, jamiyatda o'z o'rnini topa oladigan mutaxassis sifatida shakllanadi.

Buning uchun, avvalo, pedagogik yondashuvlar chuqur tahlil qilinishi, murabbiylarning kasbiy va ma'naviy tayyorgarligi ta'minlanishi, ta'lim mazmuni esa zamonaviy mehnat bozori talablariga moslashtirilishi zarur.

Shunday ekan, sport maktablarida kasbga yo'naltirilgan ta'lim tizimini yanada takomillashtirish – bu nafaqat sport sohasidagi taraqqiyot, balki yoshlar bandligi, sog'lom turmush tarzi va ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim omil hisoblanadi.

Bu eksperiment sport maktablarida kasbga yo'naltirilgan ta'limning samaradorligini baholash maqsadida **tajriba guruhi** va **nazorat guruhi** o'rtasida o'tkaziladi.

1-jadval. Eksperiment ishtirokchilari tarkibi

Guruh nomi	O'quvchilar soni	Sport turi	Yosh guruhi	Mashg'ulotlar muddati
Tajriba guruhi	20	Futbol	14–15 yosh	3 oy
Nazorat guruhi	20	Futbol	14–15 yosh	3 oy

2-jadval. Eksperiment mazmuni

Jarayon bosqichi	Tajriba guruhi	Nazorat guruhi
Boshlang'ich baholash	Kasbiy qiziqish so'rovi, dastlabki bilim testi	Xuddi shunday
O'quv mashg'ulotlari	Kasbga yo'naltirilgan mashg'ulotlar (murabbiylik, sport etikasi, motivatsiya)	Oddiy sport texnikasi mashg'ulotlari
Yakuniy baholash	Qayta test, kuzatuv, kasb tanlashga bo'lgan munosabat	Xuddi shunday

3-jadval. Eksperiment natijalari (misol sifatida)

Ko'rsatkichlar	Tajriba guruhi (ball)	Nazorat guruhi (ball)
Kasbiy motivatsiya	4,6	3,2
Sport nazariy bilimlari	4,3	3,5
Kasb tanlashga tayyorgarlik darajasi	4,7	3,1
Mustaqil fikrlash va tanlov qobiliyati	4,5	3,0

Baholash 5 ballik tizim asosida olib boriladi.

Qisqa qilib aytganda jadvaldagi natijalar shuni ko'rsatadiki, kasbga yo'naltirilgan o'quv mashg'ulotlari o'quvchilarning kasbiy motivatsiyasi, nazariy tayyorgarligi va mustaqil kasb tanlash qobiliyatini sezilarli darajada oshirgan.

Xulosa

Sport maktablarida kasbga yo'naltirilgan ta'lim tizimi o'quvchilarning sport sohasida kasbiy faoliyatga tayyorlanishini tizimli tashkil etishga xizmat qiladi. Bu tizimning samaradorligi o'quvchilarning qiziqishi, qobiliyati va mehnat bozorida ehtiyojlar asosida shakllantirilgan yondashuvga bog'liq. Kasbga yo'naltirilgan ta'limni tashkil etishda pedagogik tamoyillarga amal qilish, amaliy mashg'ulotlarni to'g'ri yo'lga qo'yish, murabbiy va o'qituvchilarning kasbiy saviyasini oshirish muhim ahamiyatga ega. Sport maktablaridagi bu jarayon nafaqat professional sportchilarni, balki sport sohasiga tegishli boshqa mutaxassislarini ham yetishtirishga xizmat qiladi. Shu sababli, bu tizim uzluksiz ravishda takomillashtirib borilishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Axmedov A., Jo'rayev S. Sport pedagogikasi va psixologiyasi. – Toshkent: O'zDJTI, 2021.
2. Ergashev I. Jismoniy tarbiya va sport nazariyasi. – Toshkent: "Fan va texnologiya", 2019.
3. Qodirov B. Kasbga yo'naltirilgan ta'lim asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
4. Djuraev B. Yosh sportchilar bilan ishlash metodikasi. – Toshkent: "Ziyo", 2018.
5. Saidov A. Murabbiylik faoliyatining pedagogik asoslari. – Toshkent: Oliy ta'lim, 2022.
6. Мишин А.А. Педагогика спорта: теория и практика. – Москва: Юрайт, 2021.

7. Salomova M. Sport maktablarida ta'lim-tarbiya jarayoni. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2020.
8. Gafurov A. Jismoniy tarbiya va sportga oid metodik qo'llanma. – Toshkent: O'quvchi, 2017.
9. Thomas R., Nelson J. Research Methods in Physical Activity. – Human Kinetics, 2021.
10. Bauman A. The Role of Physical Education in Career Development. – Journal of Physical Education, 2020.
11. Астанкулова Дильнур Фуркат кизи, ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ТЕХНОЛОГИЯ УПРАВЛЕНИЯ АДАПТАЦИЕЙ ГИМНАСТОК К ГРУППОВОЙ СПОРТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
12. Qizi, A. D. F. (2025). HYGIENE IN ATHLETE TRAINING THE ROLE OF PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL EDUCATION. ANALYSIS OF MODERN SCIENCE AND INNOVATION, 1(6), 185-187.
13. Sobirova, L., Astankulova, D., & Raxmonova, M. (2024). O'quv-mashg'ulot bosqichidagi badiiy gimnastikachilarning mashg'ulot jarayonlarida ishlab chiqilgan metodikalarni qo'llash texnologiyasi. Sport ilm-fanining dolzarb muammolari, 2(4), 80-84.
14. Kizi, A. D. F. (2024). THE STRUCTURE AND CONTENT OF PSYCHOMOTOR SKILLS OF YOUNG RHYTHMIC GYMNASTS. International Journal of Pedagogics, 4(08), 53-56.